

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Commentum super Cantica canticorum

Gregor <I., Papst>

[Basel], 13. März 1496

Capitulum I

[urn:nbn:de:bsz:31-313445](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-313445)

dam ad contemplationē dei scalam fecit: ut dum primū in seculo bene gerunt honesta: postmodū etiam honesta secularis spiciant: ad extremū vero dei intima conspiciant. Sic autē generaliter ex voce sancte ecclesie aduentus domini in hoc opere prestolat: ut etiam specialiter vnaqueque anima ingressum dei ad cor suū tanquā adiutū sponsi in thalamū aspiciat. Itaque in eadem ecclesia diu prestolans aduentū domini diu sitiens fontem vite: quomodo oportet videre presentiam sponsi sui: quomodo desideret dicat.

Explicit prologus.

Expositio beati Gregorij pape super Cantica canticorum feliciter incipit. Capitulum. I

Oscule me osculo oris sui. Os sponsi inspiratio xpi. Osculum oris: dulcis amor inspirationis. Dicit ergo sponsa desiderio estuans: et in amplexu sponsi sui

inardescens. Oscule me osculo oris sui. Sic si diceret: Ille quē super omnia immo solū diligo: veniat qui dulcedie sue inspirationis me tangat: quia cū eius osculum sentio: subita imitatioe me derelinquo: et in eius similitudinē illico liquefacta trāsformor. Fastidit quippe sancta mens omnia que corpus sentit: et in illa spiritualia tota trāsmutari cōcupiscit. Et dū ista obstrepent: in illa fugit: seque abscondere ne hec sentiat: appetit. Ideoque osculū sponsi querit: quia si illa gratissimi amoris vinculo hic non trahit. Hec vi sue molestissime grauedinis detēta: quomodo se ad illum cōferat omnino nō inuenit. Sed prius xps anxiatē eius sentiens: amore dīlgens: votū exaudiens: osculū porrigit: et

ne desiderio laefecat: gustu sue suauitatis lenit: et dū suam presentiam exhibet: eam ad matius dilectiois osculū accendit. Unde hec illū sentiens ad eū se cōuertit: et quem presentē habet: mox gauēdens voce mutata alloquitur: et dicit:

Quia meliora sunt vbera tua vino flagrantia vnguentis optimis.] Vbera christi: dilectio dei et proximi. Ex his vberibus sponsam suam lacte pietatis nutrit: et inter temptationū turbines his etiā fouet: et nutrit: et ut persistat reficit. Quid autē per vinū: nisi cura temporalis exprimit? A qua mens secularis cuiuslibet inebriat: ut ad inuisibilia cognoscenda aut ex toto: aut pene insensibilis reddatur. Sed vbera sponsi vino meliora existunt: quia illud necat: hec nutrit. Illud oculos mētis turbat: hec acuit. Et illud apostotare facit etiā sapientes: hec ipsos ideot: sicut vtiq; sapientissimos faciunt. Que quot vicibus sponsa cū dilectiois vbertate fugit: tot sentētias sapientie in ventre memorie trahit. Charitas enim sancta cor pacificat: mentē in temptationibus roborat: et ut sedes sapientie sit anīa iusti: quietē tribuit: et locū preparat. Hec vbera vbera vngentis optimis flagrat: quia odore suauitatis per sapientie verba: et sanctitatis exempla seculū portauit. Quicūque enim sancta charitate per gratiā dei se reficit: is spiritualiū donorum et odorem et suauitatem sentit. Quorum bonorum vbertate proximos quosque ad interiora gustada seculū trahit: et ut in amorem diuinū conualescat: istis vberibus nutrit.

Oleū effusum nomen tuū.] Nomen sponsi xpus est. Sed nomen sponsi quasi oleū effundit: quia quicūque nomine xpiano in veritate censent: charitate sancta affluunt: qua molliunt: et ut flammam ex emploz emittant: eadē charitate suffundunt. Hac charitate in amore ipsius xpi vehemētius accendunt: et ab ipso accipiunt: quo ei amplius inbereat: quo perfundunt. Hinc est quod sequitur.

¶ Ideo adolescentule dilexerunt te. **¶** Quid est per adolescentulas: nisi sancte anime designant: que baptismatis aqua per spiritum sanctum regenerant: et in novam christi vitam per novum testamentum transformant. **¶** Que propter olei effusionem christum diligunt: quia ad gratiam vocatae in eo suavitate vite perpetue inveniunt. **¶** Pro cuius suavitatis dilectione: omnes mundi fastus et vitia respuunt. **¶** Sunt enim nonnulli qui ita deum diligunt: ut seipos contempnant: in interiora se rapiunt: ut deum inveniatur. **¶** Et quia deus in superficie non latet: meditationibus laborant: subtilissime cogitationes suas examinant: et lectionibus vacant: quod deus inveniatur omnimodis perquirere non cessant. **¶** Hi profecto odorem vngentorum sentiunt: et olei infusione se inungunt: quia dum omnem putredinem viciozum abiciunt: et flores sibi inveniunt: quorum compositioe suavitate deo faciente conficiunt. **¶** Qui eiusmodi est desiderio estuat: et quasi nihil habeat semper maiora exoptat: et quia sibi virtus non suppetit: in deum inhiat: trahi se postulat dicens:

¶ Trahe me post te: currem in odore vngentorum tuorum.]

¶ Non currit qui non trahitur: quia quem divina gratia non adiuvat: molestia sue corruptiois grauat. **¶** Gratia quippe divina nos prevenit: et interiorum dulcedinem nobis ostendens de exterioribus nos compungit: moxque in illa transiens animus: pro eorum dilectione temporalia vilipendit. **¶** Ille ergo quia trahitur currit: quia vinculum amoris libenter sequens: gratie roboratus: amore sine grauedine obstacula omnia transit. **¶** Nec mirum: cum vngentorum odorem sequitur: et quia cum spiritualium donorum suavitas sentiat: quid est in hac temporalitate cuius desiderio anima sancta sponsa christi: ne in illa propter teneatur. **¶** Ibi quippe lenitate vngentorum gaudet: et dum naribus discretis spirat: charitas sibi suaviter olet. **¶** Hinc est: et a sin-

gulari numero ad pluralem transit: quia in dilectione dei etiam preceptum: quod de proximi dilectione nos ammonet inuenit: quod instructus eructat nobis foras: quod gustavit suaviter intus dicens:

¶ Introduxit me rex in cellaria sua.]

¶ Quid per huius sponsi: qui rex est cellaria intelligimus: nisi sancte scripture archana que rimamur: nisi sancte contemplationis mysteria: quorum delicias si respiciamus: mori coalescimus? **¶** In illa proculdubio quisque introducit: omnia temporalia mori temporis: quia eternis vitatur. **¶** Ideo sequitur:

¶ Exultabimus et letabimur in te: memores vberum tuorum super vinum.]

¶ Sancta anima sponsa christi in sponsi sui delicias exultat: dum corporalia respuit: et in spiritualibus se occultat: eundemque sponsi delicias suas facit: in cuius respectu mundana omnia non curat. **¶** Sed hec in memoria vberum agit: quia dum recollit quanta charitate christus eam dilexerit: qui sanguine suo eam mortem in cruce redemit: et quotidiene eam in sinu ecclesie matris eiusdem sanguinis lacte nutrit: proculdubio magis ac magis in eius dilectione intendit. **¶** Quod lac bene super vinum dulce esse dicit. **¶** Per sanguinem christi misericorditer educamur: qui per legis litteram seuerius prius constringebamur: per quam dilectionem adimpletur: quod dicit: **¶** Recti diligunt te.]

¶ Soli vique recti christum diligunt: quia qui cumque adhuc per distorta viciozum ex desiderio currunt: dum in rectitudinis lineam semper offendunt: ipsum iusticie auctorem christum omnino diligere non possunt. **¶** Tunc vero homo vere per viam veritatis incedit: cum et opera virtutum exequitur: et tamen peccata semper agnoscit. **¶** Ideoque sequitur et dicit: **¶** Nigra sum sed formosa: filie hierusalem quasi tabernacula cedat: sicut pellis salomonis.]

Nigra quippe et formosam sancta anima se bene dicit: quia semper et turpitudinem peccatorum perspicit: et inde illius iusticie quam in intimis videt: in exterioribus actibus secum solerter formam gerit. Que bene sicut tabernacula cedrus nigra: et sicut pelliculis salomonis formosa dicit: quia in quantum tenebras mortalitatis portat: nigredine corruptiois sordidat. Cedrus enim tenebre interpretat: salomon vero qui christum significat pacificus dicit: formosam ergo se sicut pellem salomonis dicit: quia dum sanctos quosque ad imitationem christi se mortificat imitari non negligit: eorum virtus pulchritudini per similitudinem se iungit. Ne vero proximi in eius nigredine intendentes minus exempla bonorum eius ad imitationem diligant: turpitudinis causam satisfaciens ostendit: dum ab ammiratioe sua filias hierusalim repellit dicens:

Ik. Nolite me considerare quod fusca sum: quia decoloravit me sol.

Per solem christus significat. Sol ergo eam decoloravit: quia quantumlibet fulgeat anima in comparatione christi fulgorem amittit. Sunt quippe nonnulli: qui in hac nocte mundi velut stelle hominibus fulgent luminaria: primis appareant: sed mox ut iusticie christi se comparant: quasi sine luce sunt: qui bene incomparabiliter prius hominibus lucebant. Qualiter vero ad hoc pervenerit: ut aliquantulum luceret: ostendit: cum subiungit:

2. Filij matris mee pugnaverunt contra me: posuerunt mercedem in vineis.]

Mater sponse sancta ecclesia: filij matris sancti apostoli extiterunt. Ante apostolorum quippe predicationem pene totus mundus rebellis exstitit: omnes pene animas idolorum seculibus sordidavit: et cupiditates sceleratas accumulavit. Apostolorum vero predicatio superueniens: contra omnes verbo pugnavit: in multis regnum demonum expugnavit: et regnum christi: id est sanctam ecclesiam ampliat. Junctam ergo christo et sanctificatam congre-

gationem apostoli custodem in vineis posuerunt: quia primos credentes in ecclesias per mundum ut eas congregarent et custodiret: disperserunt. Cuius dispersionis causa ostendit dicens:

3. Vineam meam non custodiui.]

Quid per vineam singulariter: nisi in dea designat: que a se fideles expulit: quia custodiari aspernabatur. Predicatione quippe expugnata et sponsa christi facta: anima vilectioe ardet: et inquirendo cum quem diligit in intimis se exercet dicens:

4. Indica mihi quem diligit anima mea: ubi pascas? ubi cubes in meridie: ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum?]

In meridie christus sub umbra pascit et cubat: quia in refrigeratione spiritus sancti sibi quasi requiem et pastum parat. Per meridiem quippe ardor vicio expulsi. Per umbra vero spiritualis gratie status designatur. Meridie ergo servente in umbra christus requiescit: quia dum in reprobis estis vicio rum flagrat: ipse sponse sue spiritum refrigeri tribuit: et in ea sibi delectabile locum quietis efficit. Sed hec sibi sponsa indicari deprecatur: quod nulli unquam declarat: nisi ei qui eiusdem sanctificationis gratie munus percipit. Quare vero ad hec precipienda est tunc manifestat cum subdit:

5. Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum.]

Cere in quo christus non cubat vagatur: quia mens: quam ille suavis et ponderosus christi spiritus non implet: multis cogitationibus dissoluta circumferret. Sed qui sunt sodales christi: per quorum greges sponsa vagari pertimescit: nisi falsi christiani: qui aut ob nominis solitudo: aut etiam sacramentorum communionem fratres christi vocant: quia electis quos ipse fratres vocavit: in ecclesia cohabitando sociant. Quorum multitudines bene per exprobrationem greges appellant: quia dum quasi irratiabilis animalia sine ordine vivunt: seductoribus spiritibus ad devotam

dum tradunt. Per hmoi greges vagat: quisquis ab intimo desiderio expulsus reprobos stultitia per similes cupiditates imitat. Nos quippe electi cum moleste patiantur: per eorum persecutione pbatimudicio res ad eterna bona perducunt. Unde amonet sponsa cum sibi per increpatione dicit:

Si ignoras te o pulchra inter mulieres: egredere tibi post vestigia gregum.]

Si ignorat se sponsa egrediat et abeat: quod quis nesciat se in hoc positum: ut temptationes per sufferentiam vincat: a familiaritate christi recedit: quod in bello positus: cum domino pugnare recusat. Sciendum est enim omnibus quod in temptationibus sumus contra aereas potestates pugnare precipimur: quod sine victoria coronari non possumus. Et si aduersarius deest: nec est quem vincamus: ideo corona deest: quam non nisi vincentes capiemus. Hoc qui ignorat in bello est: et quasi in pace exultat: et eo frequentius vulneratur quo securior est: quod nescit videre quem caueat. Digne enim a pugnatoribus fecerunt: ut vestigia gregum sequatur: quod dum prudentes quosque imitari negligit: necessarios reprobos sequitur: quos stulticia brutis animalibus fecit similes.

Et pascite vos iuxta tabernacula pastorum.]

Per hedos: immunde cogitationes designant: per tabernacula pastorum contentiu la hereticorum exprimunt. Quia ergo pascere nescit: iuxta tabernacula pastorum hedos pascit: quod quisquis obsequiis temptationum gladiis viriliter non resistit: immundas cogitationes quasi hedos lasciuos in corde nutrit: et efficit et etiam similis qui a fide recedit. Anima vero que sponsa christi efficit concupiscit: qualiter se habeat christi docet: cum ei per comparatione primum dicit:

Equitatus meo in curribus pharaonis: assimilauit te amica mea.] Scimus: quod equitatus israeliticus currus pharaonis fugiens in mari dimer-

sus dereliquit: nec tamen statim terram reparationis intrauit: sed prius multas temptationes in heremo. xl. annos sustinuit: multos reges multis laboribus expugnauit. Et sic tandem quod promissus sibi fuerat: laboriose acquisitum suscepit. Sic sancta anima sponsa amica filius efficit: que prius in baptismo omnia peccata sua extincta: quasi pharaonis exercitum reliquit. Et post dum inter huius mundi bitatores malignos versus spiritus viuunt: iminentia vicia quasi greges alienos perstrinxit: sic tandem ad beatam terram in qua cum sponso delectetur peruenit. Cui bene dicit quod subdit.

Pulchre sunt gene tue sicut turturis.] Turtur postquam parum suum perdidit semel: nunquam alteri se iungit: sed semper solitarie habitam in gemitu peruenit: quod quem diligebat non inueniens querit. Sic sancta anima quecumque dum a sponso suo absens est: ab eius amore non recedit: in eius desiderio spiritus anhelat et gemit: et dum illum quem valde diligit non inuenit: quia ab omni alieno amore se retrahit: quasi in genarum veredum castitate cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit. Sequitur.

Collum tuum sicut monilia.]

Per collum sponse predicatores sancte ecclesie designant. In monilibus gemme in auro ponuntur: per aurum quippe sapientia: per lapides opera exprimunt. Collum ergo sponse sicut monilia existit: quod quilibet recte ecclesie predicator et sapientia interioris se induit et opera exterioris exercet: que in sapientia videt. Cui et adhuc subdit.

Sadurenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.]

Adurenulis monilia collo ligantur: quod et sapientia et religio a scripturis sanctis predicatoribus adiungitur. Per murenulas enim sancta scriptura intelligitur: que bene auro et argento vermiculate dicitur: quod et sapientia predicatione per mundum audit. Sicut enim per aurum sapientia: sic per argentum sancta predicatio demonstratur. His verbis sponsa sponsa respondet: et per corpus verum spiritus amoris intimat: quo spiritualiter intrus ardet dicens:

[Cū esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorē suū.]

[Accubitu suū rex tunc intravit: quādo dñs noster iesus xp̄us corporaliter celi interiora penetrauit. Quo ibi requiescente nardus sponse odorē suū dedit: quia virtus sancte ecclesie suauē famam bonitatis longe lateq; sparsit. Ad celos em̄ dominus ascendit: et spiritu sanctū suū super discipulos misit. Quo impleti verba salutis mūdo predicarent: et per sancta opera boni odoris famā circūquaq; diffunderēt. Hūc quippe spiritū in baptismo vnaqueq; fidelis anima recipit: vt per eū sibi virtutū confectione vngenta cōponat: et proximos exempli exhibitōe quasi vngenti odorē reficiat. Sequitur.]

[Fasciculus mirrhe dilectus meus mihi: inter vbera mea cōmorabitur.]

[Mortuorū corpora mirrha cōdiri solent ne putrescāt adhibemus: dum mēbra nostra in xp̄i exem̄lā: per eorundem mortificatiōē a putredine luxurie restringim⁹: ne dum ea sine cōdimento dimiserimus: dissoluta putredine escam vermibus eternis faciamus. Sed quid est q̄ dilectū suū sponsa: non mirrhā: sed fasciculū mirrhe nominat: nisi dū sancta mens xp̄i vitā ex omni parte cōsiderat: contra omnia vicia ex eius imitatiōe repugnātes virtutes cōgregat. Ex quibus sibi fasciculū mirrhe aptat: quo carnis sue putredinē sempiternā abstergat. Qui inter vbera cōmorari dicit: quia in dilectiōe dei et proximi habitatio xp̄i edificatur. Sancta quippe anima dum deum sic diligit: vt proximū non cōtempnat: et proximi amorē sic exequit: vt diuinū non minuat: proculdubio vbera in pectore sibi locat: quibus xp̄m amplectens ip̄m nutriat. Quasi em̄ vberib⁹ xp̄us nutritus roborat: dum hac gemina dilectiōe vt fortius inhereat: delectatur. De quo et adhuc dicit: r.]

[Botrus cypri dilectus meus

mihi: in vineis engadi.]

[Cypus insula est: in qua vberiores vinee et alibi nascūt. Per cypū ergo ecclesia vniuersalis designat: que multas vineas nutrit: dū in multas ecclesias diuisa vinū quod letificat cor hominis: gignit. Engadi interpretat⁹ fons hedi: hedi autē antiq̄tus p peccatis imolabat. Quid ergo per fontē hedi: nisi baptismus xp̄i figurat⁹? In quo dum corpus mergit⁹: anima abluūt: et per illius fidem qui p peccatoribus mortē pertulit: anima humana a peccatis omnibus mūdāri se credit. Cui mox dilectus responder: r.]

[Ecce tu pulchra es amica mea: ecce tu pulchra oculi tui colūbar.]

[Bis pulchrā sponsam suā vocat: quia cui dilectiōe dei et proximi donat: geminam pulchritudinē ei inserit: quā dilectatur: et quā laudat. Cuius oculi bene colūbarū esse perhibent: quia dum in temporalibus genuit: et ad eterna desideria rapitur: in simplicitate sensus suos custodit: et carnales cōcupiscentias detestat. Colūba quippe in amore p cantu genuit. Et bene sancta anima columba comparat⁹: quia dum reprobi quicq; in amore mūdi garrunt et letant⁹: mens electa in celesti desiderio atterit⁹: quia timet ne amittat quodq; diligit: differat. Possunt etiā per oculos colūbarū: ecclesiarū predicatorum intelligi: qui simplicitatē quam predi cāt: seruānt: et visibilia cōtempnentes: ad eterna cū magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponse dicentis: r.]

[Ecce tu pulcher es dilecti mi et decorus.]

[Pulcher et decorus dilect⁹ dicit: quia et in diuinitate et in hūaritate om̄i amanti se mēti sine macula reprehēnsiōis aspiciē. Quē dum sponsa pleno desiderio sequit⁹: omniū mūdi perturbationū obliuiscit⁹: et dum in eius pace quiescit⁹: magis ac magis decoratur. Inde sequitur: r.]

[Astrulus noster floridus.]

Quid per lectulū sponse: nisi ocij quietē intelligimus? Mens em̄ que sponsum suum singulariter amat xpm̄: in quantum potest ab omnibus sollicitudinibus mūdi vacat: virtutes quibus sponso suo placeat: intus accumulatur. Que dum omnia que tē poralia sunt cōtempnit. Lectū sibi cū sponso in pace victorie facit: vbi quo quietius pausat: eo amplius flores inuenit: quibus se decorā sponso ostendat. Sequitur:

bb Ligna domoz nostrarū cedarina: laquearia cypressina.]

Per domos plures ecclesias intelligimus: per tigna cedrina predicatorēs designamus: per laquearia cypressina ipso populo figuramus. Tigna em̄ tectū sustentant: laquearia vero domū implent et ornant. Sic in sancta ecclesia predicatorēs boni scripturā diuinā in corde et ore portant: quā fidelibus expandentes predicant: ut dum ecclesia predicatione celesti instruit munimen accipiat: quo ab ymbribus temptationū protegatur. Cedrus autē et cypessus impubilia ligna esse perhibent. Quibus bene omnes electi figurantur: quia dum temporalia nullo desiderio secant: eterni sunt eo quod mente in eterna figunt. Respondet sponso et dicit:

Capitulū II

e Hos campos et liliū conuallium.]

Bene florē xpus se nominat: qui dum spinas peccatorū exterminat: mentem sponso et pulchritudine sue iusticie exornat: et naribus cordis dum celeste desiderium applicat: interiora ante quasi odore refocillat. Quia sequitur adhuc et dicit:

B Sicut liliū inter spinas: sic amica mea inter filias.]

Bene sicut liliū inter spinas: sponsa inter filias esse perhibet: quia cum multi sint in ecclesia: qui solis verbis xpm̄ cōstent: operibus vero nihil: nisi humanas sollicitudines sectant: sola illa anima in liliū dignitate computat: que dum a mortalitatis

radice ad celestē pulchritudinē assurgit: et mundicie candore corde et corpore sibi ipsi custodit: et proximos quosque bone opinionis odore reficit. Sed quia sponso ipsam suā laude dignā habuit: ipsa laus ex debito laudat a quae se laudari perspicit et dicit

Sicut malū inter ligna siluarū: et dilectus meus inter filios.]

Ligna siluestria esui hominū abiles fructus non gignūt. Malus vero quod gignit cōgrue et salubriter homines edūt. Merito ergo per malū xpus: per siluestria vero ligna ceteri homines figurant: quia in solo xpo cibum salutis quoties querimus inuenimus: et in eius verbis et exemplis animas nostras fructu suauis et salubri reficimus. Ipse est quippe lignū vite quā nobis tribuit: ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat: animā pascit. In ceteris vero si quid refocillationis inueniamus: non quod illoz: sed quod xpi est ab illis sumim⁹ quia quicquid in eis preter deū est mortis ferū nobis proculdubio inuenimus.

Sub ymbra illius quem desiderabam sedi.]

Umbra christi protectio spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quaz replet obumbrat: quia omnem temptationū feruorē temperat: et dum aura sue inspirationis susulter mentē tangit: quies quid noxii coloris feruebat expellit: et quā iam forsitan nimis viciorū estus marcidam fecerat: umbra sancti spiritus protegens recreat: ut dum in eius inspiratione sedens pausat: vires colligat: quibus ad eternā vitam robustius currat. Sequitur:

Et fructus eius dulcis gutturi meo.]

Arbor quippe fructifera ipse xpus in corde nostro plantatus per fidē existit. Quā si mens digne et instanter excollit: fructus nimirū interius pulchros et vtilēs gignit. Quos dum mens capiens: audire comedit: omnes mūdi voluptates pre eius dulcedine postponit. Dulce enim est valde